

С. КРИЛАЧ
Шевченківський
ЮВІЛЕЙ

На провесні 1914 р. в четвер, 20. лютого*) приїхав був я на один день у Київ. Я жив тоді в глухій провінції на селі і був цікавий новин, які не доходили через пресу. Очевидно зразу ж скермувався на Бєвєкївську вулицю до „Книгарні Київської Старини“.

В ті часи „Книгарня“ ця була своєрідним інформаційним центром усіх українських справ, а старий незабутній Василь Пилипович Степаненко його незрівняним шефом. У нього скупчувалися всі легальні й нелегальні найсвіжіші новини про всі українські події та українських людей, де б вони на широкому світі не діяли. Ця тиха, скромна людина вміла здобути собі беззастережне довір'я всіх українців, що стикалися з ним, та знати найінтимніші їхні справи й роботу. Він служив у той час живим зв'язком поміж наддніпрянцями й галичанами, які по 1905 році почали свою „пенетрацію“ в Великій Україні попереду своїми виданнями (переважно „Літ-Наук. Вістником“), а згодом і живими людьми. І все це — і друковане слово, і живі люди — не минало рук Василя Пилиповича. Він як самостійник і державно думуючий націоналіст, з особливою увагою та симпатією відносився до галичан, у яких державницькі й самостійницькі думи вже тоді ясно кристалізувалися, коли в Придніпрянщині вони не були популярні.

— Здоровенькі були! — привітав мене зза контуару старий Василь Пилипович. — Що чувати, пане Саво? Давно вас не бачив.

— Я сам радий би почути від вас новинки з широкого світу — відповів я. Сидючи на селі не багато новин почувеш. Як стоять справи з ювілеем?

— Якраз ось про це й балакаємо тут із паном Лизанівським. Ви незнайомі? Це представник „Літерат. Наук. Вістника“ у Львові, наддністряньський козарлюга, хоч і досить тендітний, а це наш степовий гай-

дамака — всміхнувся по своєму Василь Пилипович.

— Та ми ж знайомі! — стиснув я сердечно руку „наддністряньському козарлюгові“. — Ви давно зі Львова? Що там чувати?

Розговорилися.

Лизанівський оповідав про Львів, про сензаційний процес московфілів за шпигунство на користь Московщини, про приготування галицького громадянства до урочистого святкування столітнього ювілею народження Шевченка. Перейшли на українські справи по цей бік Збруча. Тут готовилося щось поважніше. Вся Велика Україна, всі українські колонії від Петербурга й Москви аж по Зелений Клин уперше так дружно заговорили про себе з нагоди ювілею. Всі горнуть до свята, що має від Балтійського та Чорного моря аж по Тихий океан об'єднати все українство, виказати, що ми вже національно вирости на велику силу, що з нами мусять рахуватися дві великодержави — Московщина й Австрія, — між якими надзвичайно напружилися відносини та може дійти навіть до війни. А ми — великий український народ — у цій титанічній змаганні двох культур, дикого Сходу та цивілізованого Заходу, можемо відограти велику, вирішну роль.

— Ми всі, весь сорокміліоновий народ, маємо стати по боці європейської культури проти азійської дичі — гаряче запевняв Лизанівський.

Я всеціло з ним погоджувався.

— Ого! — добродушно засміявся Василь Пилипович. — Знахалися козаки обаполи Збруча і вже „воріженьки“ тремтять, перелякавшись. Дай же, Боже, щоб і наше телявонка зловило та з'їло.

Але очі старому світилися справжнім удоволенням, бо... й він був мрійником та оптимістом, хоч за старою звичкою все покривав свій молодечий ентузіазм старої людини скептичною робленою усмішкою та такими ж іронічними заввагами.

Тепер, наче знехотя, короткими реченнями, все жартуючи, він почав переказу-

*) Всі дати в цьому спогаді подаю за старим стилем.

вати своїм гостям найновіші вісті про ювілейні справи:

Міністерство освіти заборонило всім собі підлеглим школам брати будь-яку участь у Шевченківському ювілею. Справа ювілею стала надзвичайно популярною по всій Росії. Уряд хвилюється і не знає — заборонити чи дозволити. І дозволити боїться і заборонити не рішається. І дразнити українців не хоче через навислі вже над Московщиною міжнародні події, і рахується з тим, що „дай серцю волю — заведе в неволю“: українство може виявитися дужчим, ніж це комубудь здається, а що гірше, саме свою силу пізнати, а це „не відповідає намірам уряду“. Тому переважно крутяться. Але останні вісті свідчать про те, що скорше уряд схилиться в бік заборон ніж дозволів.

Ось низка вістей:

Коли ректор Київської Духовної Академії, єпископ Інокентій, запитав Шкільний Комітет Святішого Синоду про можливість участі професорів Академії в Шевченківських святах — дістав рішуче негативну відповідь. На такий же запит кам'янецького єпископа Серафима, що хотів 25-го лютого відправити панахиду і влаштувати в семінарії реферат „про нашого дорого поета Тараса Шевченка“, він дістав від Синоду сувору догану, мотивовану тим, що Шевченко, мовляв, мав „отрицательное, протівуцерковное і протівуправительственное направлення“, а твори його повні „явно кощунственных і богохульных вираженій“. Обіжником з 31. січня 1914 р. по всіх єпархіях Росії, Синод заборонив духовенству правити по Шевченкові панахиди. Але це викликало таке хвилювання й протести громадянства, — не тільки українського і не тільки в Україні, що Синод пішов на уступки і запропонував „південному“ — себто українському — духовенству не ухилитися від правлення панахид на просьбу приватних людей, бо, мовляв, Шевченко „умер не во вражде с церковью і похоронен по християнські“.

Тимчасом у Петербурзі всі робітничі „люби (в них чимало українців) рішили урочисто відсвяткувати ювілей. В Москві Комітет по улаштуванні Шевченківських свят хоче відбути 25 лютого в домівці „Московського літературно-художнього кружка“ урочисте засідання, а 27-го в усіх залах „Московського благородного собрания“ лагодиться влаштувати великий концерт із участю найкращих артистів худож-

нього театру та десятка сліпців-бандуристів, що їх спеціально спроваджує в Москву.

В Києві „Товариство діячів періодичної преси й літератури“ лагодиться до урочистої академії з рефератами І. Стешенка, М. Василенка та В. Чаговця. Має співати славетний студентський хор під орудою Кошиця (300 мужа). Свято влаштовують 26 лютого.

Таке саме має відбутися в Харкові, Ростові н/Дону, Сумах, Полтаві, Волчанську, Одесі, Житомирі, Катеринославі і навіть у Харбіні та Владивостоці на Зеленому Клині. Певне й по інших містах, про які ще не має вістей. 26-го мають відбутися тут у Києві й урочисті закладки пам'ятника Шевченкові.

Адміністрація ще не знає, як поставитись до цього всього. Покищо зволікає з видаванням дозволів. Нічого ще не відомо. Однак надходять уже вістки, що в Петербурзі бояться вуличних маніфестацій і мабуть заборонять святкування. В Катеринославі допущені тільки літературні вечори, а шкільна влада дістала наказ не допускати святкування по школах. У Варшаві заборонено всяке святкування, і навіть панахиди. За статтю про ювілей сконфісковано „Варшавское Утро“, а редактора віддано під суд „за підбурювання одної частини населення проти другої“. В Києві та Харкові заборонено учням брати участь у святкуванні, а духовенству наказано стриматися від панахид...

— А це що за кара? — з удаваним зливуванням обернувся Степаненко до дверей, у яких появилася обліплена мокрим снігом висока постать. — Та не обтріпуйтеся тут у книгарні, бо геть усю долівку залетел!

Постать зникла за дверима і за хвилину появилася знову, вже не така засніжена, Це був Ісак Базяк, молодий український ес-р.

— Вибачте, Василю Пилиповичу! Така весняна сніговія на дворі — промовив трохи засоромлено, вітаючися зо мною й Степаненком, та глянувши непевно на незнайомого Івана Лизанівського. — Я до вас із закупом. Чи маєте листівки з портретом Шевченка?

— Як же не мати? Маємо. А яку вам „в шапці“ чи „без шапки“?

— Однаково які.

— Скільки вам?

— П'ятсот.

— Ого! — Степаненко уважно поди-

вився на гостя. — Не знаю чи стільки буде. Пошукаємо. Погуляйте*) тимчасом та знайдомтесь — показав на Лизанівського.

Поки Василь Пилипович з помічником витягати скриньки з листівками та відклали на бік Шевченка „в шапці“ й „без шапки“, я почав рецитувати Базяка, що чувати серед студентства й молоді. Той чомусь був стриманий, і відповідав неохоче та все, ніби поспішаючи, поглядав на листівки.

— Ну, слава Богу, назбирали — озвався врешті Степаненко. — Є п'ять сотень та ще й нам залишитися чи не сотня.

— Я й ті візьму. Візьму скільки є — вихватився Базяк. — Скільки маю заплатити?

— Ані скільки, — відповів Василь Пилипович, але більш п'ятсот не дам, бо ж не залишити мені книгарні без Шевченківських листівок у такі дні. Ну, розкажіть, пане Ісаче, що там у вас чувати серед студентів? Які найновіші вісті?

— Та нічого не чуть нового. Все по старому — ніяко відповів Базяк.

— Та нуж бо признавайтесь! — всміхнувся Василь Пилипович. — Свої люди. — Це ж так само свій, брат-галичанин — кивнув у бік Лизанівського.

— Ну, як свої, то й скажу — раптово оживився Базяк. — Ми рішили гостро зареагувати на „українське“ полагоджування важких політично-національних справ нашими „батьками“. Маємо вже досить тих чисто українських мовчазних протестів та „німих ювілеїв“. Ми, молодь, вийдемо на вулицю!

— Що за „німі ювілеї“?

— А то ви не чули? — загарячився Базяк. — Учора „Московський Комітет по улаштуванню Шевченківських свят“, якому поліцмайстер Андронніков на все дозволив, відмовився від усього і склав заяву, що — як протест проти того, що по всій Україні забороняють усяких святкувань — постановив улаштувати „німий ювілей“ у Москві, себто розійтися по домах і зовсім нічого не робити. Заяву підписали „найповажніші наші діячі“ з академіком „тайним совітником“ проф. Коршем на чолі! Та з нас кури сміятимуться за таке полагоджування національних справ, за таку „визвольну боротьбу“! Ми вийдемо на вулицю! Ми... — він аж затявся від хвилювання і тремтючою рукою витягнув з бокової кишені дрібно записаний аркуш паперу. —

*) Погуляйте — в полтавська значить ніби „зачекайте“.

Ось відозва „Загальної безпартійної студентської організації“. Ми проголошуємо на 25 число шкільний страйк. Ми вийдемо на вулицю!..

Того ж дня вечером я був на зборах „загальної безпартійної студентської організації“, де були приявні й два представники галицької української молоді — Іван Лизанівський та Василь Семець. Настрій на зборах гарний, бойовий і патріотичний, але нам — мені й двом згаданим галичанам, що були безперечно самостійниками, — не вдалося провести в ухвалюваній відозві кличу Самостійної України. В той час наддніпрянці були ще далекі від поняття державної самостійности і прийшлося задовольнитись „автономією“.

Ось ця відозва:

„Товариші!

Минає сто років з дня народження Великого Співця нашого національного відродження — Тараса Шевченка. І ці дні мусять бути не тільки днями виявлення нашої глибокої вдячності перед пам'яттю людини, що віддала справі визволення України свій геній, свої сили. Ці дні мусять статися днями підрахунку національних здобутків і втрат, днями підрахунку сил. Ми стоїмо в моменті, коли українська справа, виштовпує з тісного гурту інтелігентських верств, увійшла в стадію важливого питання внутрішньої і зовнішньої російської політики. Українські сили скріпилися, політичні гасла скристалізувалися. Справа визволення недержавних націй з-під гніту й утисків бюрократично-централістичного уряду сплелася з політично-національною долею України. З цих джерел випливають два дуже значенні явища:

Співка на ґрунті солідарности національних інтересів усіх недержавних народів Росії з українським на почесному місці, — і жах уряду перед усякими виявами національного життя в Україні! Товариші! Уряд боїться нас, бо знає, що від українців більше ніж від кого іншого з народів Росії залежить наближення смерті їхньому огидливому, безглуздошалоному націоналізмові. Звідси походять їхні заборони, які вертають нас до ганебної пам'яті часів 63 та 76 років. Через це нарешті маємо факт заборони свят у знак шаноби Великого Генія Тараса Шевченка.

Вороги наші знають, що ім'я Шевченка — це той міст, по якому ми підемо до мас. Вони знають, що ніхто інший, як Шевченко, кинув загальні слова дужого протесту і поставив ті слова на сторожі нашого відродження. І ті слова ведуть вперед бадьорих, оживляють підупалих духом, будять сонних або приспаних.

Кинемо ж у масу нашого люду Шевченкові гасла! Організовано, як одна людина, кинемо свій протест і цей протест буде пропагандою ідей Великого Кобзаря! Страйкуймо в знак протесту 25-го лютого!

Хай живе Автономія України! Хай живе солідарність всіх недержавних націй!

Геть пануючий націоналізм! Геть обрусительну урядову політику!

Хай живе організоване українське студентство!!!”

Пізно вечером я від'їхав до себе на село в постановою прибути до Києва на маніфестації 25 лютого.

* * *

В четвер, 25 лютого 1914 р. був теплий сонячний, весняний ранок.

— Що так припізились, пане Саво? — привітав мене Степаненко, до якого я забіг просто з двірця. Думав уже без вас сьогодні обійдеться. Та й без мене... — гнівно глянув на милиці, що стирчали за його кріслом. — Мої капосні ноги не хочять мені служити. А шкода ж, шкода! Та сьогодні ж може найбільший день у моїм житті. Сповняється мрія: українці перший раз від незапам'ятних часів виходять сьогодні на вулицю не за чужу, а за свою, таки українську справу і може їм навіть сьогодні носататовчуть. Ех, завидую вам! Ну, вже йдіть. Щоб не спізнилися. Просто до Софійського Собору чвалайте. Там почнеться.

— Та скажіть хоч, що за ці дні нового сталося, бо я ж усе на селі... Ледве вирвався на сьогодні — просив я.

— Закладники пам'ятника Шевченкові вбронені на просьбу „Кієвського руського соборія” — відповів Степаненко, — ось текст їхньої телеграми до Петербурга*). Всякі вечірки, концерти та збори не дозволені. Попи відмовляються правити панахиди. Молодь проголосила страйк і вийде на вулицю. Між ними кипить, як у катлі. Поліція, військо та донці в поготові, поховані

по „участках” та по дворах. Буде гаряче. Ну, йдіть же...

* * *

Софійська площа й Собор. На вулицях та на площі багато людей. Переважно молоді, студенти, курсисти. Не бракне й поважнішого віку людей. В Соборі повнісько. Правиться Служба Божа. По Службі кілька старших громадян, серед яких пізнаю Є Чикаленка та Людмилу Старицьку-Черняхівську, підходять до священника і „приватно” просять відправити панахиду по Тарасові, не називаючи прізвища. Священник відмовляє. Якийсь тип у рясі причеплює на входних дверях Собору картку по московськи: „Панахиди по Шевченку в Соборі служити не будуть”. Люди хвилюються, гудуть, мов бджоли в улію, але починають здебільша розходитись. Якесь групука молоді закликає йти до Володимирського Собору. Там мовляв, буде панахида.

Перед Володимирським Собором збирається велика юрба людей, що все росте й росте. Собор зачинений. На дверях така ж, як і на Софії, картка. Люди починають усе більше хвилюватись. Хтось промовляє. Знімають шапки й починають співати „Вічну пам'ять”.

Появляється велике число поліції, військо, донці... Чути все настирливіші різкі покрики: „разайдісь! разайдісь!” Військо й поліція починають напирати, розганяти, але покищо не дуже насильно. Відтискають від Собору на Володимирську й Фундуклеївську вулиці перед міський театр. Вже вся площа заповнена людьми. Всі без шапок. Співають „Вічная пам'ять”. В юрбі чути переважно московську мову, рідше українську. Юрба суне в сторону Софійського Собору. Десь напереді чути „Заловіт”, в іншій місці — „Ще не вмерла”.

Поліція робить усі зусилля, щоб розігнати або хоч завернути назад демонстрантів. Частинно їй це вдається зробити біля пам'ятника св. Ірини, але на коротко, бо

*) „Кієвское русское собрание” вислало телеграму міністрові внутр. справ, оберпрокурору св. Синоду, митроп. Флявіну, членам Думи: Балано-ву, о. Митроцькому, бар. Штейнгерові й Хвостову. „К. р. собр.” просить не допустити в Києві до мазеницької демонстрації, яка безсумнівно підготовляється до Шевченкового ювілею, уладжувати церковно-державні торжества й ставити пам'ятник письменникові, котрий є завзятим волею державної єдності Росції і насолоджується злочинною мрією насміятися над матір'ю городів „русских” і над цілою історією великої держави єдиної, неділимой, православної й державної.”

віпхнуті в бокові вулиці демонстранти співають там уже й „Не пора“... а Володимирська вулиця все заповнюється та заповнюється чи то новими демонстрантами, чи то тими, що зуміли з бічних вулиць пробраться на головну.

Біля „Золотих Воріт“ істеричні крики: це донці в'їхали кіньми на хідники і лупцюють маніфестантів нагаями. Якась наїхана конем пані впала мені під ноги. Я скочив їй на поміч та вхопив коня за вудила. В цю ж хвилину наче сто дзвонів задзвонило мені в голові і я впав. Спритомнів і схопився на ноги, але побачив, що мене вже відділює від маніфестантів мур поліційних мундурів і хтось шарпає мене за руку.

— Ну, іді же, іді вперёд! — чую різкий наказ.

Ще хитаюся на ногах від удару, що його дістав у голову. Якийсь студент бере мене під руку і помагає йти. Нас п'ятеро мужчин і якась заплакана пані у вимащеним у болоті плащі. Кругом салдати з багнетами.

„Старокиївський участок“. Велика сая в усталеними в чотири довгі ряди нарами. Гамірно. Я простягнувся на нарах. Роздивляюся. Душ 20 арештованих, переважно студентів політехніки, універсантів та комерсантів. Розпалені, розбурхані, вимахують руками, щось собі голосно оповідають. Що хвилини вибухають нестримним реготом. Мова панує московська, хоч типових москалів нема. Поза українськими типами, переважають кавказці, татари, туркестанці, кіргізи...

Приблизно що пів години приводять нових арештованих по кілька душ. Майже виключно молодь. Дехто в подертім та заболоченим убранні, дехто з обандажованою головою. Виявляється, що поміж ними є й німці, серби, є болгари, лотиші, естонці, а навіть поляки. Кожна група приносить нові вісті „з поля бою“:

Хрещатиком маніфестанти зо співом та обнаженими головами сунули в напрямі Дніпра. Поліція й донці енергійно розганяють та б'ють нагаями. На Прорізній вулиці дійшло до бійки з поліцією. Біля „Французького готелю“ донці добули шабель. Є ранені а може й убиті. Каретки „Негайної Допомоги“ перевозять ранених до шпиталів. Акцією поліції кермує „землячок“, помічник поліцмайстера А. Ворончук.

Біля третьої години з полудня вийшла

на вулицю „чорна сотня“ — „націоналістична“ організація „істинно русскіх людей“. „Двуглавий Арьол“ з відомим Голубовим на чолі. Вони зупинялися під пам'ятниками Столипіна й Хмельницького, промовляли, відгрозувалися „мазепинцям“, співали „Боже царя храни“, але поліція мусила їх охороняти.

До вечора набралоса понад пів сотні арештованих у „Старокиївськiм участку“. Не вважаючи на „інтервенції“ поліції ввесь час було в нас весело й гамірно, ввесь час лунали пісні.

Другого дня, 26-го лютого, вибухли ще більші демонстрації. „Загально-коаліційна Рада Представників Вищих Шкіл Києва“ видала відозви та проголосила загальний шкільний страйк. Маніфестації почалися на Васильківській вулиці біля римо-католицької церкви св. Миколая. До українців прилучилися всі поневолені Москвою народи. Юрби маніфестантів зросли до нечуваного досі в київських демонстраціях числа по кільканадцять тисяч людей. По вулицях лунає різними мовами: „Україна, Україна!“ Появилися заініційовані галичанами синьожовті розетки на грудях багатьох демонстрантів. Щораз частіше чути: „Хай живе вільна автономна Україна!“ Ворончук, губернатор Суковкін, війська й поліція тяжко цього дня напрацювались та на стільки стратили голову, що навіть спокусилися зсрганізувати контрманіфестацію з „істинно-русскіх“ членів того самого „Двуглавого Арла“. Вони вийшли на вулицю з „дубінушками“, нагаями та царським портретом. Нахвалялися „усмірїть мазепинцев“ і почали вступати в бійки, але ці зударі кінчалися для них „плачевно“. Розбиті носи, повибивані зуби, „істинно-русская“ кров потекла по їхніх порозбиваних — популярно званих — „мордах“. Сам їхній „вождь“, студент Голубов, у п'ятій з черги бійці так „пострадал за отечество“, що його винесли „з поля бою“ на ношах. Врешті губернатор Суковкін змушений був їх просити перестати йому „допомагати“, бо він за багато мав клопоту з рятуванням своїх „помічників“ перед масакрою з боку розярених „мазепинців“. Стільки й скористалася „чорна сотня“, що їй удалоса пляшками з чорнилом порозбивати вітрини в українських книгарнях та крамницях, де були виставлені портрети Шевченка.

Довго ще по ювілейних днях поплямлені чорнилом та ушкоджені камінням портрети українського генія були німими свід-

ками столітнього ювілею Його народин і тільки на жадання поліції були згодом усунені та передані до музею, як історичні документи.

А в салі „Старокиївського участка” набралось вже понад сотню арештованої могоди. Було дуже весело й гамірно. Ніхто не журився та не турбувся своєю найближчою долею, бо почувалося, що в цім змаганні перемога не по стороні тих, що нас тут позамикали. Хай же вони й турбуються, як зліквідувати свою поразку..

А що уряд був у клопоті та мусів „зорієнтуватися” в новій ситуації, бо бачив наявно, що поза його свідомістю росте й виростає якась велика стихійна національна українська сила, — це стало видно вже 27-го лютого.

Рано того дня появився на салі поліційний урядовець з надрукованими анкетними картками, на яких, поза іншими звичайними рубриками, була досі зовсім незвичайна — від самого початку існування московської держави — рубрика: „національність”.

Поява поліціанта з анкетними картками викликала новий вибух веселости серед і так веселих в'язнів. Він трохи збентежений почав „урядування”.

— Ваше ім'я, отчество й фамілія? — звернувся до найближчого студента.

— Карл Каєтанович Лібельт — відповів той.

— Вероісповеданіє? — питав далі.

— Римо-католицьке.

— Національність?... — непевним голосом спитав далі урядовець.

— Українець.

— Да памілуйте! — вигукнув переляканий неочікуваною заявою поліцай. — Ви же поляк!

— Якщо ви краще за мене знаєте, то пощо задаєте питання? — спокійно відповів Лібельт. — Я вам рішуче заявляю, що я українець і жадаю так записати.

Нестримний регіт, голосні вигуки й жарти арештованих зовсім пригнобили поліцай. Він залишив у Лібельтовій картці незаповненою рубрику „національність” і звернувся до іншого.

І тут виявилось, що Семен Іванович Савенко, православний, але також українець.

— Да ви ж малорос! — намагався його дереконати поліціант. — Я вель сам малорос. Я панімаю..

Нічого не допомогло. Мусів записати

„українец”. І так усі по черзі, до кого він звертався, були „українці”. Й Оскар Карлович Зіхман — лютеранин, і Абдул Ібрагімович Абаамелек-бей — магометанин..

Поліцай аж упрів з емоції. Піт заливав йому очі і він намагався перекричати гамір та регіт, що лунав круг нього. Всі один через одного тиснулися до нього і запевняли, що поміж нами нема ні одного не українця — всі українці! Особливо гаряче запевняв поліцай в своїй приналежності до українства студент грузин, дуже чорнявий, з палючими чорними очима, що неможливо викривлюючи російську мову гукав:

— Пиши, душа мой: Акакі Рожденович Укпаридзе — українец, православное происхождение!

Врешті зовсім дезорієнтований, переконавшись, що з нього просто глузують і нічого путнього він тут не доб'ється, він вхопив свої картки і побіг з салі. Йому слідувала буря оплесків та гучні брала.

Другого дня нова забава:

Ранком коло десятої години почули ми при дверях різку команду:

„Смірно! Встаги!”*)

Всі очі обернулися в бік дверей, але ніхто навіть не ворухнувся. Дехто лежав на нарах, інші сиділи або стояли групами розмовляючи.

До салі ввійшов у оточенні адютантів якийсь вищий офіцер середнього віку з русявою бородою й расовим аристократичним обличчям. Він хвилину зупинився, обкинув залю сірими очима і виразно м'яким баритоном привітався:

— Здравствуйте, гаспада!

Відповіла йому на привітання глуха тиша. Ніхто не поворухнувся. Це видимо його прикро вразило, але він опанувався і промовив спокійно й наче привітно:

— Бачу, що панове прийняли мене, як ворога. Навіть більше, як ворога, бо добре виховані люди звичайно на привіт навіть ворога відповідають „здрасувуй”. Однак я не маю до вас гніву навіть за цю примітивну кривду, якої від вас невинно зазнав, бо я прийшов до вас не як ворог, а як приятель. Мене прислала до вас вища влада і моїм єдиним завданням є перевірити, чи вам тут не діється яка кривда, прийняти ваші жалоби, якщо хто їх має, і вислухати ваші бажання. Якщо з вами хто тут поступив незаконно, прошу мені сміливо заявити.

*) „Струнок! Встаги!” — Така команда подавалася в бувшій Росії, коли мав увійти якийсь вищий військовий достойник у касарню.

ти і винні будуть суворо покарані. Якщо хто з панів має яке бажання, я його вислухаю й охоче прихильно полагоджу, коли це не суперечитиме законові. Отже слухаю. Хто з панів має жалобу або бажання?

Тиша. Ніхто не ворухнувся.

— Це дивно — продовжував достойник. — Невже ніхто з панів не має ніякої жалоби, або бажання?

Тиша.

— Панове! Востаннє питаю вас: хто нується покривдженим, або чогось бажає — прошу мені сказати.

Грузин Украпаридзе, що підперши рукою підборіддя лежав насупроти достойника на нарах та весь час не зводив з нього палючого зору, обізвався:

— Я маю одне бажання.

— Яке? — втішився достойник. — Кажіть яке?

— Щоб ти здох! — спокійно відповів Украпаридзе.

Обличчя достойника раптово змінилося. Десь подівся м'який, добродушний його вираз. Він почервонів як мак і люто крикнув до своїх адютантів:

— Кандали!*) Закувати цю мерзоту!

Украпаридзе і собі схопився з місця, почервонів і витріщивши очі верещав до достойника:

— Чого кричиш?! Я не хотів тобі цього сказати! А ти вчепився, як ріп'ях: „бажання, бажання..“ Де тобі маю взяти інше бажання, коли маю тільки одно — щоб ти здох?

Палкого грузина арештовано і, здається, його це „бажання“ коштувало пару літ заслання на Сибір. Нас усіх по пару днях повипускали на волю.

*) Кандали — кайдани.

В. БІРЧАК.

Святий Миколай

(Із збірки „Притчі“).

Я купив своїй малій доньці святого Микола, з медівника, що мав з паперу ласкаве, усмінене лице, волосся з фарбованого маку, а одержу з цукрової різнобарвної маси. В дитячому стилі: чудовий святий Миколай.

Вона взяла його в малі ручки і від нього не розлучалася. Ходила з ним і коли їла, кладала його біля себе на столі, з ним вона й спала, кладучи його в постіль біля подушки. Але тим святий Микола нищився, тут йому обліз мак з голови, там обшурувалася й вишпачала його одежа, то знов святий стравав кусок чобота. Та найбільша трагедія сталася того дня, коли моя мала донька з розгону впала із святим в руках і святий розбився на дрібязки.

Ревно плакала й заводила та обливалася гіркими сльозами.

— Тату, зліпи мені святого Миколая, щоб знов був цілий!

— Добре! — відповів я. — Дай сюди всі куски, а я зліплю.

Коли ж всі куски лежали в мене на столі й коли я пробував їх зложити в одну цілість, побачив, що це неможливо. За це прийшло мені на думку: купити нового такого самого святого. Коли ж купував, зродилася нова, добра думка: і той другий колись розіб'ється, отже на всякий випадок купити вже й запас...

Як дуже тішилася мала дитина, коли наступного ранку побачила біля себе вже зліпленого святого. Зліплений був ще кращий, як незліплений! Яка велика була її втіха і як високо піднісся в її очах авторитет батька, що вмів з малих розбитків зліпити таку красну цілість. Коли опісля і цей другий святий розбився, прибігла вже весела.

— Тату, зліпи мені знов!

Так дурив я дитину.

Звичайна річ!

Та хто нас, старших, має так дурити, коли життя раз враз розбиває наші ідеали?

Навчимося правді глядіти просто в очі, тоді й нікого нам не треба, хто зліпляв би розбиті наші ідеали!